

İMÂM SÜYÛTÎ'NİN TASAVVUF RİSALELERİNDE YAKAZA ANLAYIŞI

Araştırma Makalesi

Sevda Aktulga Gürbüz*

Makale Geliş: 31.03.2020

Makale Kabul: 15.06.2020

Öz

Genellikle kişinin gaflet uykusundan uyanması anlamında bir kavram olan yakaza, tasavvufî mertebelerden bir tanesidir. Tasavvuf disiplininde tartışılan konulardan biri olan yakazaya sûflerin bir kısmı, kerâmet olarak Hz. Peygamber ile görüşmenin imkânı şeklinde özel önem vermişlerdir. Hz. Peygamber'in "Beni görecektir" şeklindeki rivayetinden yakaza, gaybî bir hâl şeklinde tartışılmıştır. Konuyla ilgili klasik tasavvuf kaynaklarında önemli zatların yaşadığı hâller ile ilgili rivayetler bulunmaktadır. Dolayısıyla yakaza gayba açılan kapı olarak değerlendirilerek hak dostlarının Hz. Peygamber'i görme özleminin de anahtarı olarak önem arz etmektedir. İmâm Süyûtî de konuyu gaybî problemler arasında çok sorulan sorulardan biri olarak Kur'ân ve Sünnet çizgisinde cevaplamıştır. Ona göre yakaza bir bilgi kaynağıdır ve Hz. Peygamber'i yakaza halinde görmek, O'ndan haberler almak ve O'nu işitmek Allah dostları olan sûfler için olağan bir durumdur. İmâm Süyûtî'nin yakaza anlayışında rü'yet'ü'n-nebî, risâlelerinde müjde, rızık, haber, selâm alıp-verme, hadîsi teyid etme şekillerinde sûflerin hayatlarına yön veren önemli bir hadise olarak işlenmiştir. Süyûtî, yakaza hâlindeki bu hâlin, kulun kalbinin ve aklının nurlanması sonucunda "Allah'tan öğrenme" ile gerçekleştiğini dolayısıyla Allah'ın ihsan ve ikramı olduğunu da belirtmiştir.

Anahtar kelimeler: Yakaza, Tasavvuf, Rü'yetü'n-nebî, İmâm Süyûtî, Gayb.

Yakaza Insight in Imam Suyuti's Sufi Booklets

Abstract

Yakaza, which is generally referred to a concept that means as waking up woolgathering, is one of sufic rank. Yakaza that is one of the discussed subjects in sufi discipline is given importance by some sufis as it is seen as

* Dr., Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tasavvuf Ana Bilim Dalı, ysfgrbz65@gmail.com, ORCID: 0000-0003-1450-4632

Atıf için; Sevda Aktulga Gürbüz, "İmâm Süyûtî'nin Tasavvuf Risalelerinde Yakaza Anlayışı", *Yakın Doğu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6, sy. 1 (2020): 173-200, DOI: <https://doi.org/10.32955/neu.ilaf.2020.6.1.05>

oracle to meet the Prophet. Yakaza, which is derived from the remark of The Prophet “They will see me”, has been discussed as an unseen state. In classical sufi sources, there are narratives about states that some important persons experienced. Thus, yakaza is considered as a door opening to unseen and is of importance in terms of being a key of God’s friend to see The Prophet. İmâm Süyûtî also answered the matter on the base of Koran and Sunnah as it is one of the most questioned matters among unseen problems. According to him, yakaza is a source of information and is a common state for Sufis, Allah’s Friends, to see The Prophet in the state of yakaza, get news from Him and to hear Him. In the yakaza view of İmâm Süyûtî, it has been presented as an important issue in forms of good news, giveth, news, greeting, confirming the state, which direct Sufis’ lives. Süyûtî also stated that this situation waking was realized by “learning from Allah” because of the lightening of the servant’s mind and heart, therefore it is indicated that this is the gift and beneficence of Allah.

Keywords: Yakaza, Sufism, Ruyetunnebi, Imam Suyuti, Oracle.

GİRİŞ

Tasavvufî bir kavram olarak önem verilen yakaza, mânevî bir hâl şeklindeki tecrübeyi yansıtan mertebedir. Bir kısım tasavvuf ehli, yakaza hâlinde görülenlerin gözle görülen şeylerden daha açık ve net olduğu görüşündedirler. Bu ehilden biri olan Celâleddin Abdurrahman b. Ebî Bekr es-Süyûtî (ö. 911/1505), hemen her alanda eser vererek ilim hayatına 500’den fazla eser sığdırmıştır.¹ Bilinen 17 tasavvuf risâlesinin bir kısmında yakazayı, “Hz. Peygamber’in vefatından sonra Allah dostlarıyla uyanık hâlde görüşmesi” yönünden ele almaktadır.² Süyûtî meseleye vârit olan “*Beni rüyada gören gelecekte de görecektir.*

¹ Celâleddin es-Süyûtî, *Hüsnü'l-Muhâdara fî Târihi Mısır ve'l-Kâhire*, tahk. Muhammed Ebü'l-Fazl İbrâhim (Kahire: Dâru İhyâi'l-Kütübi'l-Arabî, 1967), 2/335; Halit Özkan, “Süyûtî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2010), 38/188-191; İbnu'l-İmâd Şehâbuddîn Ebî Felâh Abdu'l-Hayy b. Muhammed el-Askerî el-Halebî ed-Dımaşkî, *Şezerâtu'z-Zeheb fî Ahbâr men Zehebe*, (Beyrut: Dâru İbn Kesîr, 1993), 74.

² Ferzende İdiz, *İmâm Süyûtî ve Tasavvuf (Hayatı, Tarikat Silsilesi, Tasavvufî Eserleri ve Görüşleri)*, (Ankara: İlahiyât, 2015), 15.

Çünkü şeytan benim sûretime giremez”³ hadîsine dayanarak Hz. Peygamber’in yakaza halinde görülme meselesini tartışmıştır. Sûfilerin genellikle yakaza halinde Hz. Peygamber’in görülebileceğine dair inanışları, gaybın anahtarı olarak değerlendirilmiştir. İmâm Süyûtî de Hz. Peygamber’in yakaza hâlinde görülmesini kerâmet olarak ikaz, müjde ve çeşitli haberlerin alındığı önemli bilgi olarak görmektedir. Sûfilerin eleştirilen görüşlerinden biri olarak değerlendirilen yakaza halinde Hz. Peygamber’in görülmesini İmâm Süyûtî; Ebû Hamid Muhammed b. Muhammed el-Gazzâlî (ö. 505/1111), Ebû Muhammed Afifüddîn Abdullah b. Es‘ad b. Alî b. Süleymân el-Yâfî (ö. 768/1367), Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr b. Ferh el-Kurtubî (ö. 671/1273), Ebü'l-Hasan eş-Şâzelî (ö. 656/1258) gibi zâtların rivâyetleri ile desteklemektedir. Konu detaylı olarak ele alınmadan önce yakazanın tanımı, gayb açısından önemi ve sûfilerin yakaza hâlinde Hz. Peygamber’i görmeleri ile ilgili bilgi vermek önem arz etmektedir.

1. Yakazanın Tasavvufî Tanımları

Tasavvufî terbiyenin ilk aşaması olarak kabul edilen yakaza, sözlükte ‘uyanıklık, zekâ, dikkatli ve tetikte olmak, uykudan kalkma ve ayıklık’⁴ anlamlarına gelmektedir. Tasavvuf literatüründe yakaza, sâlikin kalbinin Hak’tan gelen bir uyarıyla uyanıklık hâline kavuşmasıdır. Daha açık bir ifadeyle yakazayı, gaflet ve cehalet

³ Muhammed b. İsmâil Buhârî, *Sahih*, tahk. Mustafa Diyb (y.y: Dâru İbn Kesîr, 1987), “Ta’bîr”, 10.

⁴ Ebül-Fadl Muhammed b. Mükerrrem b. Ali el-Ensârî, *Lisânü'l-Arab* (Beyrut: Dâru Sadr, 2010), 15/453-454; Ebü't-Tâhir Mecdüddîn Muhammed b. Ya‘küb b. Muhammed el-Firûzâbâdî, *el-Kâmûsü'l-muhtâ*, tahk. Muhammed Naim el-Argasûsî (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2005), 700; Komisyon, *Mucemü'l-Vasît*, haz. Mektebetü'ş-Şuruk ed-Devliyye (Kahire: 2004), 1066.

uykusundan uyanış ve kendine geliş olarak Allah'ın kuluna duyduğu sevginin bir göstergesi ve ihsanı şeklinde özetlemek mümkündür. Dolayısıyla bu sevgi; “Allah'ın öğretmesi” yani kalpte Allah'ın bir vaiz olarak insanı kendine getiren uyarıcı bir mârifet ve nurun tecellisi şeklinde telakki edilmiştir.⁵ Bu anlayışla sûfilerin yakaza hâlini tanımlamaları; tasavvufî neşve, içinde buldukları hâl ve makam gibi farklı değişkenlere bağlı olarak değişiklik gösterse de “*Allah için ayağa kalkın*”⁶ âyetinden yola çıkarak gaflet uykusundan uyanma ve irfan sahibi olma hususlarında hemfikirdirler.

Tasavvufî bir merteye olarak görülen yakaza hâlinin başlaması; kulun azim ve kararlılıkla, gafletin zayıflığından kurtulmaya gayret göstermesiyle başlar. Tasavvuf erbabına göre yakaza hâlinde kalple aklın birlikteliği önem arz etmektedir. Kur'ân'da bu korelasyonun kopukluğu intibaha engeldir.⁷ Akıl hidâyet nuruyla nurlanınca sâlik, önceki hâllerini düzeltir. Sonra bâtınına ilkâ eden nur, kalbini parıldatır. Bu parıldama peygamberler ile ruhânî bir bağ sağlayarak sâlikin ilim, hâl ve makam mirasına sahip olmasına vesile olur.⁸ Hakk'ın her an, her hâlimizi görmesi, bilmesi ve yaratması; bilincini sürekli korumakla, his, idrâk, irade ve kalplerimizle O'na yönelerek, ömrümüzü hep O'nun huzurunda bulunma âdâbıyla sürdürmektir. Hidâyet nuruyla

⁵ Seyyid Şerif Cürcânî, *Ta'rifât* (Beyrut: Mektebetü Lübnan, 1975), 280; Seyyid Mustafa Râsim Efendi, *Tasavvuf Sözlüğü: İstılâhât-ı İnsân-ı Kâmil*, Haz. İhsan Kara, (İstanbul: İnsan Yayınları, 2008), 1263-1264; Süleyman Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü* (İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2005), 386; Ethem Cebecioğlu, *Tasavvuf Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, (İstanbul: Ağaç Kitabevi, 2009), 708; Semih Ceylan, “Yakaza”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2013), 43/270-271.

⁶ Sebe', 34/46.

⁷ Bkz. A'râf, 7/179; Tevbe, 9/ 87-93; Nahl, 16/108.

⁸ William C. Chittick, *Hayal Âlemleri*, çev. Mehmet Demirkaya (İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2003), 133.

aydınlanmış ve Allah'ın yardımı ulaşılmış bir akıl, nimetleri nimet olarak takdir edebilmektedir. Allah'ın yardımı ulaşılmış kişi; tevhid ehlinin yolunu tutmuş, Allah'a yönelişin zirvesine ulaşmıştır. İşittiği ve gördüğü her şeyi ibret idrâkiyle değerlendirerek; “*De ki: İşte benim yolum budur! Ben basîret ve idrâklerine seslenerek insanları Allah'a çağırıyorum*”⁹ hitâbına muhatap olurlar. Bu çağırma, gafleti zâil eden yakaza hâlini ortaya çıkarır.¹⁰

2. Yakazanın Gayb Âlemine Açılması

Yakaza, önemli hâllerin başlangıcı olduğu için gayb âleminin de anahtarı olarak görülmektedir. Kalbin nurlandığı bu hâl, Allah'ın seçkin kullarına öğrettiği ve inkâr edilmesi mümkün olmayan bir ilim¹¹ şeklinde zikredilmektedir. Ruzbihan el-Baklî'ye (ö. 605/1209) göre talibin kalbinin kapısı çaldığında bir meleğin sırrı harekete geçer ve bunun üzerine ruhu gaflet uykusundan uyanarak, tabiatına ait özelliklerini bir bütün olarak görmesi ile Allah, kalbi nurlandırır ve uyanmayı gerçekleştirir. Gaflet uykusundan uyanan kişi, nereden geldiğinin ve nereye gideceğinin farkına varacaktır. Kişiye içinden gelen bir ses yani ilâhi nasihatler, hakiki hayatın nasıl yaşanacağını öğretir. Fakat bu ve benzeri menziller sürekli uyanıklık hâlini gerektirir. Yoksa amaçlanan gayelere ulaşmak mümkün olmaz. Dolayısıyla esas amaç, Allah'ın buyurduğu hakikate uyanmak olmalıdır.¹² O halde yakaza bütün mertebelerin başında olduğu gibi, devam ettirilmesi

⁹ Yusûf, 12/108.

¹⁰ Ebû Hasan Alî b. Osman el-Hücvîrî, *Keşfu'l-Mahcûb (Hakikat Bilgisi)*, haz. Süleyman Uludağ (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2014), 442.

¹¹ Abdülkerim b. Hevâzin el-Kuşeyrî, *Letâifu'l-işârât*, tahk. Abdullatîf Hasan Abdurrahman (Beyrût: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2007), 2/408.

¹² Ebû Muhammed Sadrüddîn Rûzbihân b. Ebî Nasr el-Baklî, *Arâisü'l-Beyân fî Hakâiki'l-Kur'ân*, tahk. Şeyh Ahmed Farîd el-Mizyadî (Beyrût Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2008), 3/154-155.

gereken zorunlu bir hâldir. Hâce Abdullah el-Herevî'ye (ö. 482/1089) göre yakaza üç şekilde olur:

“İlki, Allah’ın kendisine vermiş olduğu nimetler karşısında şükrünü yerine getirmediği aciziyetini fark etmesi, ikincisi; günahlarını düşünüp günahlardan arınma sûretiyle kurtuluşu talep etmesi, üçüncüsü; kişinin hayatı boyunca kazandıklarını ve boşa harcadığı zamanı düşünmesi, böylece kaçırdığı fırsatları telafi yolunu aramasıdır.”¹³

Allah’ın huzurunda bulunduğunun bilincinde olmak, gevşeklikten kurtulmak, kulun kalbinin hayatla ilk aydınlanması¹⁴ olarak gaflet uykusundan uyanmanın ve Hz. Peygamber’in (s.a.v.); *Benim gözlerim uyusa da kalbim uyumaz*¹⁵ hadîsinin göstergesidir. Çünkü kul, gaflet uykusundan uyanınca (intibah), tam uyanıklığa gider. Tam uyanış, sahibine hidayet yolunu arar ve o da arar. Tam uyanıklık (yakaza) hâli başlayınca, hâllerin en güzeli ve kula en faydalı olanı¹⁶ gerçekleşir. İsmail-i Ankaravî (ö. 1040/1631), en faydalı ilim olarak gördüğü yakazanın bu başlangıcını şöyle değerlendirir:

“Allah Teâlâ bir hadîs-i kudsîsinde Davud’a (a.s) hitaben şöyle buyurdu: ‘Ey Davud! Uyanık ol. Din kardeşine karşı yumuşak davran. Sana, benim isteğim doğrultusunda itaat etmeyene ve seninle muvafık olmayana dost olma. Çünkü o senin düşmanıdır.’ Buradaki yakaza anlayışı, gaflet uykusundan kurtulmanın başlaması ve cehaletten berî olmaktır. Sâlike evvela lâzım olan şey; Hak için, onun rızası

¹³ Abdurrezzak Tek, *Tasavvufî Mertebeler Hâce Abdullah el-Ensârî el-Herevî Örneği* (Bursa: Emin Yayınları, 2006), 48.

¹⁴ Muhammed Şucâî, *Makalat*, ter. Ahmet Çelik (İstanbul: İnsan Yayınları, 2011), 2/37.

¹⁵ Buhârî, “Teheccüd”, 16.

¹⁶ Ebû Hafs Şehâbeddîn Ömer Sühreverdî, *Avârifü'l-maârif*, tahk. Ahmed Abdurrahman es-Sâmî' (Kâhire: Mektebetü's-Sakafî ed-Dîniyye, 2006), 271.

doğrultusunda kıyama kalkmasıdır. Ehl-i tahkîkin nazarında bu uyanıklıktır. Bu menzildeki sâlikin uyuması da Hz. Peygamber'in (s.a.v.) uyuması gibidir.”¹⁷ Ankaravî nazarında yakaza, kalbi ve ruhu uyandırarak Allah'ın emirlerini ifâ etmeye yönelten kuvvettir. Bu mertebe sahiplerinin gözleri uyusa bile gönülleri uyanıktır. Anlaşıyor ki ona göre gaflet uykusundan uyanan kimse, kendisini tanıyarak basîret sahibi olabilir.

Yakaza hâli, azim ve gayret gerektiren bir durumdur. Bu gayret riyâzet ve nefsi arınma sonrası bir takım kazanımlar sağlayabilir. Bir kısım sûfiye göre Allah'ın ilâhi bilgiyi kalplerine tecellî ettirdiği bu ilim sahipleri, mânevî yolculuk esnasında derûnî telkinler üzerinde yoğunlaşabilir ve yakaza hâliyle misâl âlemine geçerek ulvi makamlara ulaşabilir. Bu hâl üzere iken de peygamberlerin veya bir kısım zatların ruhlarıyla görüşmek; fikir alışverişinde bulunmak mümkündür. Mesela uyanık olduğu zamanda bir kişinin Hz. Peygamber (s.a.v.) gibi bazı büyük zevatı veya velileri müşâhede etmesi böyledir. Varlığındaki öze ulaşanlar için bu gayet normaldir. Zira bu seviyeyi elde eden Hz. Peygamber'in (s.a.v.), uyku hâlinde bile kalbine gaflet gelmediği müsellemidir. Bu sebeple O'na (s.a.v.) hakkıyla varis olanların yakaza hâlinde, rüyada görülenlere benzer şeyler görmesi normaldir. Zira bu hâl yakînin neticesidir. Hz. Peygamber (s.a.v.) ve bir kısım zatların ruhlarıyla görüşmek; fikir alışverişinde bulunmak; yaşamında taallûk, tahallûk ve tahakkûk ehli olan seçkin kullar içindir. İnsan-ı kâmil seviyesine ulaşanların, doğrudan ötelere geçiş sağlayabileceğini

¹⁷ İsmâil Ankaravî, *Minhâcû'l-fukarâ*, haz. Sadettin Ekici-Meral Kuzu (İstanbul: İnsan Yayınları, 2011), 233-236.

gösterir.¹⁸ Kur’ân-ı Kerîm’de “*Senden perdeyi kaldırdık, gözün bugün daha keskin olur*”¹⁹ âyetiyle kalbe birtakım duyguların hâsıl olabilmemesinin mümkün olduğundan hareketle sûfiler, sâdık ve sâlih müminin hâlinin peygamberlerin hâline uymasıyla bu peygamberlere ikram edilmiş olan gayba ittîlâ’ın bir neviyle kendisine ikram olacağını belirtmektedir. İmâm-ı Gazzâlî bu ikram için şunları söylemektedir:

“Sanılmaktadır ki, kalp penceresi, uyumadan ve ölmeden âlem-i melekûta açılmaz. Böyle değildir. Bilakis! Uyanık iken, bir kimse riyâzet eder. Nefse isteklerini vermez, kalbi gadap, şehvet ve kötü huyların elinden, bu dünyanın aşağı hallerinden kurtarır, yalnız bir yerde oturur, gözlerini yumar, duygularını çalıştırmaz, kalbini âlem-î melekût ile münasebete geçirir. Devam üzere Allah derse, dili ile değil, kalbi ile söyler, öyle olur ki, kendinden haberi olmaz. Böyle olunca, uyanık da olsa, o pencere açılır; diğerlerinin rüyada gördüklerini, o uyanık iken görür. Onlardan istifade eder. Yardım görür. Yerdeki ve gökteki melekûtu ona gösterirler.”²⁰ İbnü’l-Arabî, yakaza hâlinin bu noktasına sadece tasavvuf erbabının güç yetireceğini bildirmiştir. Ona göre yakaza, (Hakk’ın) zorlayışında Allah’tan öğrenmek demektir. Allah’tan öğrenen ise uyanır. Uyanmak, Hakk’ın kulunu inayet yoluyla zorlamasıdır. Bu da ubûdet (sırf kulluk) ehli için gerçekleşmektedir. Başkası için ise zordur.”²¹

¹⁸ İsmail Köksal, “Rüyaların Fıkhi Boyutu”, *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 13:2 (2008), 50.

¹⁹ Kâf, 50/22.

²⁰ Ebû Hâmid Muhammed el-Gazzâlî, *Kimyâ-yı Saâdet*, tahk. Hüseyin Hadiyücem (Tahran: Şirket el-İntişârati ilmî ve Ferhengî, 1960), 1/ 28.

²¹ Muhyiddin İbnü’l-Arabî, *Fütûhât-ı Mekkiyye*, tahk. Ahmed Şemseddin (Beyrut: Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, 1999), 3/119.

Tasavvuf anlayışında kalbin her an Allah'ın huzurunda bulunduğunu murakabe etmesi, yakaza hâlinin bir diğer ileri aşamasıdır ve kul, Hakk'ın kalbine verdiği basîret nuru sayesinde eşyaya ferâsetle yaklaşır. Kurban makamındaki sâlikin Hak ile yakaza hâlinde olması, mâsivâyâ bakıp telvîne düşmekten korunması, Hak ile halka dâir hükümleri birbirine karıştırmayıp marifet ve temkine ermesi yakazanın son aşaması²² olarak da bilinmektedir. Bu aşamada kişi, mertebesindeki durumunun farkında olarak birtakım hakikatleri müşâhede eder. İbnü'l-Arabî'ye göre bu mânevi hâle vâkîf olan kişi şu faydalara ulaşır:

- a) Artık eksik, üstünlük derecesini anlar. Şevk durumunu görür.
- b) Menzil, makam ve diğer derecesini anlar.
- c) Derece kaybını, yüceldiğini, düştüğünü sezer.
- d) Nefsanî, hayvanî, şeytanî işlere vâkîf olur.
- e) Duymaya has olan ve kalbe, ruha gelen çeşitlerini de idrâk eder.²³

Sühreverdî'ye (ö. 632/1234) göre bu durumda zihin hisseder, dıştan gelen mesajları alır, cevap verir; görür, konuşur, muhakeme eder. Bu makama nail olan kişi, nefsinin halini hatırlayınca boynunu büker, günahını hatırlayınca istiğfar eder, dünyayı hatırlayınca düşünüp ibret alır, âhireti hatırlayınca sevinir, Allah Teâlâ'yı hatırlayınca ürperir.²⁴ Anlaşıyor ki tasavvuf ehlinin gaybî bilgilere ulaşma vesilesi saydığı ve kişiyi kulluk mertebesine yükselten yakaza,²⁵ bir çeşit ilham olarak değerlendirilmektedir.

²² Ceylan, aynı yer

²³ Muhyiddin İbnü'l-Arabî, *Tühfetü's-sefere*, çev. Abdulkadir Akçiçek (İstanbul: Rahmet Yayınları, 1971), 82-83.

²⁴ Sühreverdî, *Avârif*, 271.

²⁵ İbn Kayyim el-Cevziyye, *Medâricu's-sâlikîn* (Kâhire: Neşret-Tevzi', ts.), 1/ 117.

Dikkat edilirse tasavvufçuların üzerinde durduğu yakaza hâlinde melekût ve peygamberler âleminin müşâhede edilmesi, ilm-i esrâr dediğimiz olağanüstü bir durumdur. Başlangıcı olmaksızın sırrın harekete geçmesiyle kalbe gelen tecelli²⁶ olarak zikredilen konunun akılla anlaşılabilmesi imkânsız görülmektedir. Tasavvufta akıl, öncelikle insanın inanç, ibadet ve ahlak ile mükellef olmasının bir vesilesidir. O nedenle akıl, insanın yükümlülüklerini yerine getirmesine yardımcı olduğu ölçüde akıldır. Buna bağlı olarak sufilere göre doğru düşünmenin konusu Allah ve kişinin Allah ile irtibatı iken; yöntemi yükümlülükleri yerine getirerek ahlaklanmaktır. Ancak, Serrâc (ö. 378/988)²⁷, Kuşeyrî (ö. 465/1071)²⁸ ve Hucvîrî (ö. 465/1071)²⁹ gibi mutasavvıflar, tasavvufun yöntemleriyle elde edilen bilgi ve hakikatlere ulaşmada “akılcı” yöntemlerin yetersizliğini de dile getirmişlerdir. Akıl ve duyularla bilinemeyen gayb niteliğindeki bilgiler çok çeşitli olabilmektedir.³⁰ İbn Haldun’a (ö. 808/1406) göre gaybdan haber verenler içerisinde velilerin keşf, ilham, firaset, rüya-yakaza yolları³¹ bulunmaktadır. Gaybın algı ve zihin yetilerine hitap etmemesi,³² ilâhî lütûf sonucu feraset sahibi velîlerin sırlara vâkıf olmasını ve yakaza hâlinde kalbin ve ruhun perdelerinin açılmasını açıklayamamaktadır. Tasavvufî irfânın zenginliğini gösteren yakaza meselesi, sûfilerin mânevî hâllerine anlam katarak kalbî inkişâfların zuhur mercii olması

²⁶ Ebû Nasr es-Serrâc, *el-Lüma‘ fi Târihi’t-Tasavvufi’l-İslâmî*, tahk. Abdulcelîl Mahmûd ve’l-Ahirun, (Bağdat: Dâru’l-Kütübi’l-Hadîsiyye, 1960), 418.

²⁷ Serrâc, *el-Lüma‘*, 116-120.

²⁸ Abdülkerim b. Hevâzin el-Kuşeyrî, *er-Risâletü’l-Kuşeyriyye* (Kahire: Müessesetü Dâru’ş-Şa‘b, 1989), 504.

²⁹ Hücivîrî, *Keşfu’l-Mahcûb*, 340-387;

³⁰ Cürcânî, *Ta’rifât*, 137.

³¹ Süleyman Uludağ, *Tasavvuf Kültüründe Keşif ve Keramet* (İstanbul: Sûfi Kitap, 2017), 21.

³² Alpaslan Açıkgenç, *Bilgi Felsefesi* (İstanbul: İnsan Yayınları, 1992), 211.

hasebiyle önem arz etmektedir. Sûfîlere göre hakikat ile vasıtasız ve doğrudan temas hâlinde olabilir. Dolayısıyla mânevi hâl olarak tadılan ama anlatılamayan, yaşanmadan bilinmeyen durum olarak yakaza hâlindeki müşâhedelerin akılla açıklanması pek mümkün görülmemektedir.

3. Sûfîlere Göre Yakaza Hâlinde Rü'yetü'n-Nebî

Tasavvuf ehlinin bir kısmına göre yakaza hâlinde Hz. Peygamber'i (s.a.v.) görmek, Allah Teâlâ'nın göğsünü 'ledün ilmîne'³³ açtığı, kalbini vehbî sırlarla doldurduğu kimselere nasip ettiği kimseler için mümkündür.³⁴ Bu sırlara vâkıf olan kimseler, berzâh ve gayb âlemlerine muttalî oldukları gibi yakaza hâlinde vakıaları görebilir. Süleyman Şeyhî Efendi'ye (1235/1819-20) göre "hâl-i yakaza" da İçinde bulunduğumuz âlem-i şehâdetin mâna âlemine bir yansıması olan misâl âleminde gerçekleşir. Bu âleme âlem-i hayâl-i mukayyet de denir. Âlem-i misâl denmesinin nedeni âlem-i şehâdette bulunan eşyanın bir sûretinin bu âlemde mevcut olması, o eşyanın sûret-i misâliyesinin âlem-i misâle aks ve pertev salmasıdır. Âlem-i misâl de görülen sûret, eşyanın aynı olmayıp, sûret-i misâliyesi ve sıfat-ı zâtiyesidir. Âlem-i misâlde olan eşya ise bu âlemin verasında olan âlem-i hayâl-i mutlaka aks ve pertev salar. Misâl âleminin ötesinde olan bu âlem, "hayâl-i mutlak, âlem-i ceberrut, hazîne-i ilâhî" gibi isimler almıştır. Bazen nâime bu âlemden de bazı haller görünür ki bu ahvâl yakazada aynen vukû' bulur.³⁵

³³ Duyu, akıl ve tecrübe dışında elde edilen bir çeşit gayb bilgisi.

³⁴ Şâh Veliyullah Dehlevî, *Hüccetullahi'l-bâliğa*, tahk. Şeyh Muhammed Şerif Sükker (Beyrût: Dâru İhyâi'l-Ulûm, 1990), 1/14.

³⁵ Birol Yıldırım, "Köstendilli Süleyman Şeyhî Efendi'nin Rüya Kavramı ve Rüya Yorumu Hakkındaki Görüşleri", *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S: 10, (2016), 5: 42.

Hız. Peygamber'i (s.a.v.) uyanıkken gördüğünü, onunla görüştiklerini hatta kendisinden ilim aldığını iddia eden bazı sūfîlerin³⁶ iddiaları şu hadîsle delillendirilmektedir: “İsâ'nın döneceğini iddia eden kişi ile Muhammed'in döneceğine inanmayan kimseye şaşılır. Zira Yüce Allah şöyle buyurmuştur: Muhakkak ki Kur'ân'ı sana farz kılan, elbette seni dönülecek yere döndürecek olandır.”³⁷ Muhammed ise dönüşü İsâ'dan daha layıktır.”³⁸ Bu anlayışa göre Allah Teâlâ, istediği kullarına O'nu göstermek istediği zaman perdeyi kaldırır onlar da Peygamberi gerçek kimliği ile görürler. Bu kimseler, Allah'ın velî kullarıdır.³⁹

Eşyayı hisle idrâk etmek ve ruhun ulvî makamlara ulaşan kişilere açılan pencerelere uyanıkken de ulaşmanın olağan olduğu hakkında kaynaklarda çeşitli örnekler bulunmaktadır. Bunlardan biri Hız. Ömer (r.a.), bir gazve sırasında sefer için ordu yollayarak başına da adı Sâriye b. el-Hüseyn olan bir kişiyi emir tayin eder. Hız. Ömer (r.a.), cuma günü hutbe okurken minberin üzerinde bulunduğu sırada hutbesinde, ‘Ey Sâriye, dağa dağa!’⁴⁰ diye bağırır. Hız. Ali'nin (r.a.) halifeliği döneminde Hız. Ali bu sözün hangi gün söylendiğini sorunca, o dönem ordunun komutanı gelerek halifeye, cuma günü savaştıklarını ve yenilmek üzereyken bir sesin ‘dağa dağa’ diye onları uyardığını söyler. Kendilerinin de dağ tarafına çekildiğini, neticede Allah'ın

³⁶ Ferzende İdziz, “Rü'yeti'n-Nebî Meselesi”, *Akademiar*, S: 1 (2016), 135.

³⁷ Kasâs, 28/85.

³⁸ Ebü'l-Kasım Ali b. Hasen Asakîr, *Târîhu Medîneti Dimeşk* (Beyrût: Dâru'l-Fikr, 1995), 29/4.

³⁹ Celâleddin es-Süyûtî, *Tenvîru'l-halek fî rü'yeti'n-nebî ve'l-melek*, tahk. Muhammed Zeynihum Muhammed Azib (Kâhire Dâru'l-Emîn, 1993), 11.

⁴⁰ Dağ tarafını tut.

izniyle kâfirleri hezimete uğrattıklarını ve o sesin bereketiyle büyük bir ganimet elde ettiklerini söyler.⁴¹

Basîret gözü açık evliyânın kerâmeti olan evliyanın yakaza hâlini Mevlânâ (ö. 672/1273) şöyle belirtmektedir:

“Mustafa, ‘Beni görene benim yüzümü gören kişiyi görene ne mutlu’ dedi.

Bir mumdan yanmış olan çırağı gören, yakînen o mumu görmüştür.

Bu tarzda o mumdan yakılan çırağdan başka bir çırağ,
Ondan da diğer bir mum yakılsa ve ta yüzüncü muma kadar,
Hep o ilk mumun nûru intikâl etse,
Sonuncu mumu görmek, hepsinin aslı olan ilk mumu görmektir.
İstersen o nûru, son çırağdan al, istersen ilk çırağdan... hiç fark yok.”⁴²

Yakaza hâlinde Hz. Peygamber’i (s.a.v.) gören hatta onunla konuşan tasavvuf erbabından bir kısım sûfinin olduğunu kaynaklarda görmek mümkündür. Her zaman Resûlullah (s.a.v.) ile yakaza hâlinde görüşmenin, ondan ilim almanın mümkün olduğunu belirten İbnü'l-Bârizî (ö.438/1046), Gazzâlî, Abdullah b. Sad İbn Ebî Cemre (ö. 699/1300), Tâceddîn es-Sübki (ö. 771/1370), el-Yâfî gibi âlimlere göre yakaza da bir bilgi türüdür.⁴³

⁴¹ Muhammed b. Ömer b. Hüseyin Fahreddin Râzî, *Tefsîru'l-Fahri'r-Râzi el-meşhûr bi't-tefsîri'l-kebir ve mefâtihi'l-gayb* (Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, 1420), 21/88; Sühreverdî, *Avârif*, 283; Kelâbâzî (ö. 380/990), bu olayı keramet bahsinde ele almıştır. Bkz. Muhammed b. İbrâhim Kelâbâzî, *Kitâbu't-ta'arruf li-mezhebi ehli't-tasavvuf* (Kâhire: Mektebetü'l-Hancî, 1994), 44.

⁴² Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, *Mesnevî*, çev. Veled Çelebi, (y.y: y.s. , ts.), (1950. beyit), 1/150.

⁴³ Ahmed Şehâbüddîn b. Hacer el-Heytemî el-Mekkî, *el-Fetâvâyi'l-hadisiyye* (Beyrût: Dâru'l-Mârifet, ts.), 297.

4. İmâm Süyûtî'ye Göre Yakaza Hâlinde Rü'yetü'n-Nebî

Kendisini Kur'ân ve sünnet çizgisinde selef-i sâlihîn yolunun yolcusu⁴⁴ olarak tanıtan İmâm Süyûtî, yakaza konusunu sûfilerin eleştirildiği görüş olarak ele almaktadır. Yakazanın inkâr edilemeyeceği hususunda *Tenvîrû'l-Halek fî İmkâni Rü'yeti'n-Nebî ve'l-Melek* adlı risâleyi yazmıştır. Süyûtî, Hz. Peygamber'in yakaza hâlinde görülme hâdisesi hakkında kendisine çokça soru gelmesinden ve inkârda ileri gidenlere karşılık verme gereğinden dolayı⁴⁵ konuyu ayrıntılı olarak işlemiştir. Özellikle Hz. Peygamber'in rüya hadîsinde⁴⁶ geçen *فَسَيَرَانِي* (Beni görecektir) lafzının yakaza hâli olup olmadığı tartışılmıştır.

İmâm Süyûtî eserinde, yakazayı inkâr edenleri, Kur'ân'daki dirilme ile ilgili ölen kişinin katilini söylemesi,⁴⁷ Hz. İbrahim'in (a.s.) dört kuşla alakalı kıssası⁴⁸ ve Üzeyr peygamberin kıssasından⁴⁹ haberdar olmayan cahillere benzetmektedir.⁵⁰

⁴⁴ Celâleddin es-Süyûtî, *Te'yîdü'l-Hakîkati'l-Aliyye ve Teşyîdü't-Tarîki's-Şâzeliyye* (Beyrût: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1971), 21.

⁴⁵ Süyûtî, *Tenvîrû'l-halek*, 13.

⁴⁶ Buhârî, "Ta'bir", 10.

⁴⁷ 'Sonra (kesilen ineğin) bir parçasıyla ölüye vurun' dedik. Böylece Allah ölüleri diriltir ve belki akıllanırsınız diye size âyetlerini gösterir. (Bakara, 2/73).

⁴⁸ İbrahim "Rabbim! Ölüleri nasıl diriltiyorsun, bana göster!" deyince, rabbi "Yoksa inanmıyor musun?" demişti. O "Hayır inanıyorum, fakat kalbim tam kanaat getirsin diye" cevabını verdi. Rabbi "Kuşlardan dört tane al, onları kendine alıştır, sonra (parçalayıp) her bir tepeye onlardan bir parça bırak, sonra onları çağır. Koşarak sana gelecekler ve şunu bil ki, Allah hep galiptir ve hikmet sahibidir" buyurdu. (Bakara, 2/260).

⁴⁹ Allah (uykuda canını alıp) onu yüz yıl ölü bıraktıktan sonra tekrar diriltti. "Ne kadar (ölü) kaldın?" dedi. O da: "Bir gün ya da daha az kaldım" dedi. Allah: "Hayır, yüz yıl kaldın. İşte yiyeceğine (incire) ve içeceğine (üzüm suyuna) bak, bozulmamış. Bir de merkebine bak (kemikleri bile çürümüştü). Seni insanlara ibret kılalım diye (bunları yaptık). Şimdi sen kemiklere bak, onları nasıl düzenliyor ve sonra nasıl et giydiriyoruz" dedi. (Merkebin yeniden dirilişi) kendisine apaçık belli olunca, "Şimdi iyi biliyorum ki, Allah'ın her şeye gücü yeter" dedi. (Bakara, 2/259)

⁵⁰ Süyûtî, *Tenvîrû'l-halek*, 16.

İmâm Süyûtî'ye göre sûfilerin açık bir şekilde Hz. Peygamber'i (s.a.v) yakaza halinde görme söylemleri, inkârı mümkün olmayan bir kerâmet olarak görülmektedir. Bu durumu inkâr eden kişi, ya evliyanın kerâmetine inanmıyordu ya da kerâmeti inkâr ediyordu. Şayet kerâmeti inkâr ediyorsa bu kimse konuya dâhil edilmez. Çünkü bu kişi sünnetin açık olarak belirttiği şeyi inkâr etmektedir. Ancak bu durumun kerâmet olduğunu kabul ediyorsa, Allah'ın velî olan kullarına her iki âlemin keşfini musahhar kılmasının imkânını kabul etmiş olur.⁵¹ Ancak görmenin az vâki bir durum olmasını da şöyle ifade etmektedir:

“Nebi'yi (s.a.v.) uyanık iken görmek zor bir meseledir ve az vâki olur. Bu zamanda ancak aziz sıfatlara sahip olanlar görüyor. Çoğunlukla görülemiyor. Bununla beraber biz bunun, Allah'ın zâhirlerini ve bâtınlarını muhafaza eylediği bazı büyük zatlara vâki olduğunu inkâr etmeyiz. Özellikle bu zamanda Hz. Peygamber'i (s.a.v.) görme olayı çok az kişide gerçekleşir. Hatta çoğu kez hiç gerçekleşmez. Ancak Allah Teâlâ'nın zâhir ve bâtınlarına riâyet eden büyüklerin Resûl-i Ekrem'i görmelerini de inkâr edemeyiz.”⁵²

İmâm Süyûtî'ye göre Hz. Peygamber'in sünnetine ittibâ etmek, yakazanın en önemli şartıdır. Çünkü Müslîm *Sahîh* adlı eserinde şu rivayeti aktarmaktadır:

“İmrân b. Huseyn şöyle dedi: ‘Kuşkusuz, melek bana başsurumu dağılayana kadar selâm verirdi. Dağlama tedavisine başlayınca selâmı terk etti. Ben dağılamayı bırakınca da bana selâm vermeye başladı.’”⁵³

⁵¹ Süyûtî, *Tenvîru'l-halek*, 17-18.

⁵² Süyûtî, *Tenvîru'l-halek*, 26-27.

⁵³ Müslîm b. Haccâc, *Sahîh* (Beyrût: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, t.s.), “Hac”, 167,168.

Süyûtî, İmâm Gazzâlî'nin 'sûfilerin, zâhir ve bâtında bulunan tüm hareketleri Hz. Peygamber'den iktibas etmiştir. Onlar, uyanık haldeyken nebîlerin ruhlarını görür" sözlerinden hareketle yakaza hâlinde Hz. Peygamber'in görülmesini sûret ve emsallerin üzerinde bir durum olarak görür.⁵⁴

Bir kısım sûfi, Hz. Peygamber'le görüşme şartlarının bu dünya şartlarında değil, misâl âleminde gerçekleştiği için, Resûlullah'ın rûh ve cesediyle görülmesini mümkün görmektedir.⁵⁵ İmâm Süyûtî ise yakazayı; hâle dayalı ve berzah âleminde gerçekleşen bir durum olarak kabul etmektedir. Ona göre zaten Resûlullah'ı ruh ve cesetle görmeyi engelleyen bir durum yoktur. Çünkü Hz. Peygamber ve peygamberler ölümlerinden sonra ruhları kendilerine iade edilmektedir.⁵⁶

İmâm Süyûtî, bir diğer risâlesinde yakaza halinde Hz. Peygamber'i görmenin göklerin ve yerin melekûtunu seyreden evliya için olağan olmasını, Hz. Peygamber'in Hz. Musa'yı kabrinde namaz kılarak görmesi⁵⁷ rivâyetiyle desteklemektedir.⁵⁸ Süyûtî'nin bu rivâyeti; Hz. Peygamber'i işiten, gören velîlerin söylemlerini inkâr edenlere cevap niteliğinde olduğu söylenebilir. Özellikle efendim dediği Seyyid Ahmed er-Rifâî'nin (ö. 578/1182) Hz. Peygamber'in elini mübarek kabrinden çıkararak ona uzatmasını ve elini öptürmesini kabul etmeyen kimseleri münafıklıkla suçlamıştır.⁵⁹

⁵⁴ Süyûtî, *Tenvîru'l-halek*, 24.

⁵⁵ İdiz, *Rüyetü'n-Nebî Meselesi*, 154.

⁵⁶ Süyûtî, *Tenvîru'l-halek*, 59-68.

⁵⁷ "İsrâ gecesi Mûsâ'nın (a.s) yanına getirildim. Kırmızı elbise içinde kabrinde kıyâm hâlinde namaz kılıyordu." Müslîm, "Fezâil", 164.

⁵⁸ Celâleddin es-Süyûtî, *eş-Şerefü'l-Muhattem fîmâ Mennellahu bihî alâ Velîyyihi es-Seyyid Ahmed er-Rifâî Radiyallahu Anhu min Takbîli Yedi'n-Nebîyyi Sallallahu Aleyhi ve's-Sellem*, nşr. Dâru Burhân (y.y : y.s. , 2018), 2.

⁵⁹ Medine'de Hz. Peygamber'in kabrini ziyaret esnasında vuku bulan "el öpme" menkıbesi şöyledir:

İmâm Süyûtî, birçok âlim ve mutasavvıfın yakaza halinde Hz. Peygamber ile görüşüp O'ndan hadîs sordukları ve hadîsi teyid ettiklerini rivâyet etmektedir. Ona göre bazı hadîslerin sıhhati, Hz. Peygamber'e (s.a.v.) sormak sûretiyle anlaşılabilir. Bir hadîsin zayıf veya tutarsız olduğu anlaşılırsa yakaza halinde şifâhi olarak ve anında Hz. Peygamber'e sorulması gerekmektedir.⁶⁰ Ayrıca ona göre yakaza hâlinde Hz. Peygamber'e selâm verip selâmına karşılık alan velîler de bulunmaktadır.⁶¹

“Uzak halde ruhumu gönderiyordum,
Vekilim olarak toprağımızı öpüyordu,
Şimdi bedenim ve ruhumla huzurunuzdayım,
Sağ elinizi uzatın da dudaklarım da nasibini alsın”

Bu şiiirden sonra Hz. Peygamber (s.av.) sağ elini uzattı. Seyyid Ahmed er-Rifâ'î, yaklaşık doksanbin kişiye yakın olan kalabalık huzurunda elini öptü. İnsanlar da o şerefli ele bakıyordu. Mescidde hazır bulunan hacılar arasında; Şeyh Hayât b. Kays el-Harrânî, Bağdat'ta mukim Şeyh Abdülkadir el-Cilî (Geylânî), Şeyh Hâmis, Şeyh Adî b. Müsâfir eş-Şâmî ve diğerleri bulunmaktaydı. Biz de onlarla beraber Hz. Peygamber'in (s.a.v.) mübarek pak elini görmekle şereflendik. O gün Şeyh Hayât b. Kays el-Harrânî, Seyyid Ahmed'in tarikat hırkasını giyerek onun ashâbı (müridleri) arasına girdi. Bkz. Süyûtî, *eş-Şerefü'l-Muhattem*, 3; a. mlf. , *Tenvîru'l-halek*, 51.

⁶⁰ Ahmet Yıldırım, “Tasavvuf Ehlinin Hadîs Rivâyeti ve Rivâyet Usûlleri Açısından Tasavvuf Hadîs Münasebeti”, *İslami Araştırmalar Dergisi*, 10/1-2-3, (1997), 114; Bir rivâyette; “Süyûtî'nin arkadaşlarından Abdülkadir eş-Şâzelî'nin yanında Süyûtî'nin yazmış olduğu bir kâğıt gördüm. Onu, Kayıtbay nezdinde şefaatte bulunmasını isteyen birisine göndermişti. Süyûtî bu kâğıtta bizzat kendisi şöyle diyordu: ‘Ey kardeşim bilesin ki şu ana kadar ben yetmiş beş kere Resulullah (s.a.v.) ile uyanikken konuştum. Valilerin (idarecilerin) yanına girdim diye Hz. Peygamber'in (s.a.v.) benden perdeleneceğinden korkmasam kaleye (saraya) çıkar, senin için sultanın yanında şefaatte bulunurdum. Muhaddislerin kendi metotlarıyla zayıf buldukları hadîslerin saihleştirilmesinde O'na muhtacım. Yani şüphelendiğim hadîsleri sorup cevabını alıyorum.” Bkz. Abdulvehhab eş-Şa'rânî, *Kitabu'l-mîzan*, thk. Abdurrahman Umeyra, (Beirut: Alîmu'l-Kütüb, 1989), 1/183; Yıldırım, *Tasavvuf Ehlinin Hadîs Rivâyeti*, 114; İdiz, *Rü'yetü'n-Nebî Meselesi*, 138.

⁶¹ Şeyh Abdullah ed-Dalâsî'nin şöyle söylediği rivayet etmektedir: “Bir gün sabah namazı kılmak üzere Mescid-i Haram'da namaza durmuştum. Tekbir alır almaz gördüm ki, Hz. Resûlullah (s.a.v) imam olmuş, aşere-i mübeşşere de cemaat olmuşlar. Birinci rekâta müddesir sûresini, ikinci rekâta da Amme yetesâelüne'yi okudular. Selamdan sonra da şu duayı okudular:

“Allahım! Bizleri hidâyete ermiş olanların yol göstericileri kıl, delâlete düşmüş ve düşürenlerden, lütfunu tamah eden ve katındakileri isteyenlerden eyleme. Çünkü biz

Hız. Peygamber'i (s.a.v.) yakaza hâlinde gören ve ondan hadîs aldığını iddia eden muhakkik ve muhaddislerin bu hadîslerinin sağlam olduğunu vurgulayanlardan biri Said Nursî (1878/1960)'dir. Ona göre yakaza hâlinde Resûl-i Ekrem'i (s.a.v.) görme ve hadîsleri teyid etme, kıyâmete kadar gündemde olacak bir durumdur.⁶²

Yakaza hâlinde Hız. Peygamber'i (s.a.v.) görmeyi olağan karşılayan İmâm Süyûtî, eserlerinde kendisinin haricinde⁶³ birçok defa sohbet-i nebeviyyeye mazhar olduklarını iddia ettiği Abdulkâdir-i Geylânî (ö. 562/1166)⁶⁴, Şeyh Ebü'l-Abbas et-Tancî (ö. ?)⁶⁵,

yokken bizi yaratmakla zaten üzerimizde minnetin var. Bundan dolayı sana hamdolsun. Senden başka ilâh yoktur." Bkz. Süyûtî, *Tenvîru'l-halek*, 47.

⁶² Said Nursî, *Mektûbat*, (İstanbul: Envar Neşriyat, 1995), 133.

⁶³ "Abdulkadir eş-Şâzeli'nin yanında Süyûtî'nin yazmış olduğu bir kâğıt gördüm. Onu, Kayıtbay nezdinde şefaatte bulunmasını isteyen birisine göndermişti. Süyûtî bu kâğıtta bizzat kendisi şöyle diyordu: 'Ey kardeşim bilesin ki şu âna kadar ben yetmiş beş kere Resulullah (s.a.v.) ile uyanıkken konuştum. Valilerin (idarecilerin) yanına girdim diye Hız. Peygamber'in (s.a.v.) benden perdeleneceğinden korkmasam kaleye (saraya) çıkar, senin için sultanın yanında şefaatte bulunurdum. Muhaddislerin kendi metotlarıyla zayıf buldukları hadîslerin sahihleştirilmesinde O'na muhtacım. Yani şüphelendiğim hadîsleri sorup cevabını alıyorum.'" Süyûtî, *Tenvîru'l-halek*, 47.

⁶⁴ "Hocasının kendisinden çok memnun olduğu ve artık irşada başlamasını istediği Geylânî, bir gün yakaza hâlinde Hız. Peygamber'i (s.a.v.) görür. Hız. Peygamber (s.a.v.), ona insanlara neden konuşmadığını sorar. O da kendisinin 'acem (İranlı)' olduğunu ve Bağdat'ın fasihleri gibi konuşamayacağını söyler. Bunun üzerine Hız. Peygamber (s.a.v.), Geylânî'den ağzını açmasını ister. O da ağzını açar. Hız. Peygamber onun ağzına yedi defa üfler ve ona insanlara konuşmasını, onlara Rabbi'nin yoluna hikmet ve güzel öğütlerle davet etmesini emreder. İşte bu olaydan sonra o, halka vaaz u nasihat vermeye, onları irşâd etmeye başlar." Bkz. Celâleddin es-Süyûtî, *el-Hâvî li'l-fetâvâ* (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2000), 2/259.

⁶⁵ "Seyyidim Ahmed er-Rifâî'nin yanına geldim. Bana, 'Ben senin şeyhin değilim. Kanâ'da bulunan Abdurrahim'dir' dedi. Bunu duyduktan sonra Kanâ'ya gittim. Şeyh Abdurrahim'in huzuruna vardım. Bana 'Resûlullah'ı (s.a.v.) tanıdın mı?' diye sordu. Ben 'Hayır' dedim. Bana, 'o zaman Beytül-makdis'e git' dedi. Ayağımı attığımda, baktım ki yer, gök, arş ve kürsünün tamamı Hız. Peygamber (s.a.v.) ile dolmuştu. Bu olaydan sonra tekrar şeyhin huzuruna vardım. Şeyhim bana 'Resûlullah'ı (s.a.v.) tanıdın mı?' dedi. Ben de 'evet' dedim. O da bana 'İşte şimdi gerçeği buldun, kemâle erdin. Allah Resûlu'nu tanımadan, hiçbir kutub evtâd, hiçbir evtâd, hiçbir evliyâ da velî olamaz' dedi." Bkz. Süyûtî, *Tenvîru'l-halek*, 40-41.

Safiyüddîn-i Erdebîlî (ö. 735/1334),⁶⁶ Ebû'l Abbas el-Mürsî (ö. 685/1287)⁶⁷ gibi sûfilerden de bahsetmiştir.

İmâm Süyûtî, yakaza hâlini Hz. Peygamber'i görmek, sesini işitmek ve O'ndan bir takım haberleri almak şeklinde açıklamıştır. Yakaza ile ilgili risâlelere bakıldığında kendisine sorulan sorular neticesinde selef âlimlerinin rivâyetlerini aktardığı görülmektedir. Hadîsleri referans alarak konuyu temellendiren Süyûtî, tasavvuf alanına önemli katkılar yanında yakaza hâlinde Hz. Peygamber'i görmenin sâlih Müslüman için önemi ve özlemini de ortaya koymaktadır. Ancak Resûlullah'ı (s.a.v.) yakaza hâlinde görüp, onunla konuşma ona göre dünyada ve bu dünya şartlarında insanların biri birlerini görmeleri şeklinde değil, manevî hâle dayalı olarak berzâh âleminde gerçekleşen vicdanî bir buluşmadır. Dolayısıyla misâl âleminde bu hâlin yaşanabileceğini iddia eden diğer sûfilerden ayrılmaktadır.

SONUÇ

Yakaza, kalp tezkiyesi ve nefis terbiyesiyle Allah'ın lütfuyla bir hâlden istenilen bir hâle geçme aşaması olarak tasavvufta önem verilen bir durumdur. Yakaza sâlikin içinden gelen bir etkiyle silkinerek gaflet ve gevşeklik hâline son verdiği, kendine geldiği, aklını başına topladığı, tevbe ve istiğfar ettiği bir hâldir. Belirli merhaleleri aşarak sürekli ve kalıcı hâle gelen bu hâlin, Resûlullah (s.a.v.) ve velileri misâl veya berzah âlemlerinde görmeyi de sağladığı görülmektedir.

⁶⁶ Erdebîlî, '*Risâle*' adlı eserinde yakaza halinde Hz. Peygamber'i (s.a.v.) gören ve ondan menşûr (şeyhlik atama belgesi) aldığını söyleyen Ebû'l-Abbas el-Harrâr'ın kardeşine Hz. Peygamber'in üfleyerek şeyhlik nûruna eriştiğini söylemektedir. Bkz. Süyûtî, *Tenvîru'l-halek*, 47.

⁶⁷Kabri şeriflerinde Nebî'ye verdiği selâma karşılık selâm aldığını rivâyet etmektedir. Süyûtî, *el-Havî*, 2/ 259

Allah'ın kerâmeti olarak sevdiği kula yakaza hâlde Hz. Peygamber'i göstermesi, sesini işittirmesi de mümkün görülmekle beraber Resûlullah'ı kalben veya gözle görmenin, gören kimsenin manevî seviyesine göre değiştiği söylenebilir. Hakikatinin gören tarafından idrak edildiği bu keşfi hâl, anlatılması mümkün olmayan vakıalar cihetinde olabilir. İmâm Süyûtî de hem "beni görecekler" hadîsi hem de İslâm tarihinde önemli şahsiyetler olan âlim ve sûfilerin rivâyetlerine dayanarak yakaza hâlinde Hz. Peygamber'i görmeyi caizliğin de ötesine taşıyarak reddedilmesi mümkün olmayan bir durum şeklinde değerlendirir.

Şunu belirtmek gerekir ki, tasavvuf erbabının yaşadığı mânevi hâllerin anlaşılmasının zor olduğu ortadadır. Zaten yakaza da rüya gibi sadece yaşayanı bağlayan bir durumdur. Bundan dolayı Kur'ân ve sünnet ile âmel eden, sünnete olan bağlılıkları fikirde ve teoride kalmayarak bu bağlılıklarını pratik hayata da yansıtmış olan sûfilerin, yakaza hâlinde Hz. Peygamber'le (s.a.v.) görüşmelerini kerâmet olarak kabul ederek Yüce Allah'ın sınırsız nimetlerinden biri olarak görmek gerekir. Fenâ fi'r-resûl mertebesine vâsıl olan sûfilerin, mertebelerinin cilvesi olarak Hz. Peygamber'i (s.a.v) bu âlemde görmesi, onunla rûhen-mânen görüşüp sohbetinde hazır ve nâzır bulunabilmesi aklın ve bilincin taalluk etmeyebileceği bir durumdur. Kaldı ki, tasfiye ve keşfe dayalı meseleleri duyular ve akılla anlamaya çalışmak doğru değildir. Dolayısıyla kişisel ve mânevî bir tecrübe olan yakaza hâlini, ruhun yükselerek ulvi makamlara ulaşmasıyla elde edilen, varlığında öze ulaşan Allah dostları için olağan bir durum yani keramet olarak kabul etmek gerekir.

KAYNAKÇA

- Açıkgenç Alpaslan. *Bilgi Felsefesi*. İstanbul: İnsan Yayınları, 1992.
- Ankaravî, İsmail. *Minhâcû'l-fukarâ*. Haz. Sadettin Ekici-Meral Kuzu. İstanbul: İnsan Yayınları, 2011.
- Asakîr, Ebi'l-Kasım Ali b. Hasen. *Tarihu Medineti Dimeşk*. Cilt I-XXX. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1995.
- Baklî, Ebû Muhammed Sadrüddîn Rûzbihân b. Ebî Nasr el-. *Arâisü'l-Beyân fî Hakâiki'l-Kur'ân*. Cilt I-III. Tahkik Şeyh Ahmed Farîd el-Mizyadî. Beyrût: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2008.
- Buhârî, Muhammed b. İsmâîl. *Sahîh*. Tahkik Mustafa Diyb. y.y: Dâru İbn Kesîr, 1987.
- Cebecioğlu, Ethem. *Tasavvuf Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Ağaç Kitabevi, 2009.
- Cevziyye, İbn Kayyım el-. *Medâricu's-sâlikîn*. Cilt I-IV. Kahire: Neşret-Tevzi', t.s.
- Celâleddîn-i Rûmî, Mevlânâ. *Mesnevî*. Cilt I-V. Çev. Veled Çelebi. y.y : y.s. , t.s.
- Ceylan, Semih, "Yakaza". Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. 43:270-272. Ankara: TDV Yayınları, 2013.
- Chittick, William C. *Hayal Âlemleri*. Çev. Mehmet Demirkaya. İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2003.
- Cürcânî Seyyid Şerif. *Ta'rifât*. Beyrut: Mektebetü Lübnan, 1975.
- Dehlevî, Şâh Veliyullah. *Hüccetullahi'l-bâliğa*. Tahkik Şeyh Muhammed Şerif Sükker. Beyrût: Dâru İhyâi'l-Ulûm, 1990.
- Dımaşkî, İbnu'l-İmâd Şehâbuddîn Ebî Felâh Abdu'l-Hayy b. Muhammed el-Askerî el-Halebî ed-. *Şezerâtu'z-zeheb fî ahbâr men zehebe*. Beyrut: Dâru İbn-i Kesîr, 1993.

- Ensarî, Ebü'l-Fadl Muhammed b. Mükerrerem b. Ali el-. *Lisânü'l-Arab*. Cilt I-XV. Beyrut: Dâru Sadr, 2010.
- Fîrûzâbâdî, Ebü't-Tâhir Mecdüddîn Muhammed b. Ya'kûb b. Muhammed el-. *el-Ğâmûsü'l-muĥîf*. Tahkik Muhammed Naim el-Argasusî. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2005.
- Gazzâlî, Ebu Hamid Muhammed el-. *Kimyâ-yı Saâdet*. Cilt I-II. Tahkik Hüseyin Hadiyûcem. Tahran: Şirket el-İntişâratı ilmî ve Ferhengî, 1960.
- Haccâc, Müslîm. *Sahîh*. Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, ts.
- Herevî, Hâce Abdullah el-Ensârî el-. *Menâzilü's-sâirîn*. Tercüme Abdurrezzak Tek. Bursa: Emin Yayınları, 2017.
- Hücvârî, Ebû Hasan Alî b. Osman el-. *Keşfu'l-Mahcûb (Hakikat Bilgisi)*, haz. Süleyman Uludağ, (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2014
- İbnü'l-Arabî, Muhyiddin. *Fütühât-ı Mekkiyye*. Cilt I-IX. Tahkik Ahmed Şemseddîn. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1999.
- İbnü'l-Arabî, Muhyiddin. *Tühfetü's-sefere*, çev. Abdulkadir Akçiçek, İstanbul: Rahmet Yayınları, 1971.
- İdiz, Ferzende. *İmâm Süyûtî ve Tasavvuf (Hayatı, Tarikat Silsilesi, Tasavvufî Eserleri ve Görüşleri)*. Ankara: İlâhiyât, 2015.
- İdiz, Ferzende. "Rüyetü'n-Nebî Meselesi". *Akademia Dergisi*. 1/ (2016): 133-166.
- Kelâbâzî, Muhammed b. İbrâhim. *Kitâbu't-ta'arruf li-mezhebi ehli't-tasavvuf*. Kâhire: Mektebetü'l-Hancî, 1994.
- Komisyon. *Mucemü'l-Vasît*. Haz. Mektebetü'ş-Şuruk ed-Devliyye, 4. Baskı. Kahire: 2004.

- Köksal, İsmail. “Rüyaların Fıkhi Boyutu”. *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 13:2 (2008), 35-54.
- Kuşeyrî, Abdülkerim b. Hevâzin el-. *er-Risâletü'l-Kuşeyriyye*. Kahire: Müessesetü Dâru's-Şa'b, 1989.
- Kuşeyrî, Abdülkerim b. Hevâzin el-. *Letâifu'l-işârât*. Cilt I-III. Tahkik Abdullatîf Hasan Abdurrahman. Beyrût: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2007.
- Mekkî, Ahmed Şehâbüddîn b. Hacer el-Heytemî el-. *el-Fetâvâyi'l-hadîsiyye*, Beyrut: Dâru'l-Mârife, t.s.
- Nursî, Said. *Mektûbat*. İsanbul: Envar Neşriyyat, 1995.
- Özkan, Halil. “Süyûtî”. Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. 38: 188-190. İstanbul: TDV Yayınları, 2010.
- Râzî, Muhammed b. Ömer b. Hüseyin Fahreddin. *Tefsîru'l-Fahri'r-Râzi el-meşhûr bi't-tefsîri'l-kebir ve mefâtihi'l-gayb*. Cilt I-XXI. Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, 1420.
- Serrâc, Ebû Nasr es-. *el-Lüma' fi Târihi't-Tasavvufi'l-İslâmî*. Tahkik Abdulcelîl Mahmûd ve'l-Ahirun. Bağdat: Dâru'l-Kütübü'l-Hadîsiyye, 1960.
- Seyyid Mustafa Râsim Efendi. *Tasavvuf Sözlüğü: Istilâhât-ı İnsân-ı Kâmil*. Haz. İhsan Kara. İstanbul: İnsan Yayınları, 2008.
- Sühreverdî, Ebû Hafs Şehâbeddin Ömer. *Avârifü'l-maârif*. Cilt I-II. Tahkik Ahmed Abdurrahman es-Sâmî'. Kâhire: Mektebetü's-Sakafî ed-Dîniyye, 2006.
- Süyûtî, Celâleddin es-. *Hüsnu'l-Muhâdara fi Târihi Mısır ve'l-Kâhire*, Cilt I-II. Tahkik Muhammed Ebü'l-Fazl İbrâhim. Kâhire: Dâru İhyâi'l-Kütübi'l-Arabî, 1967.

- Süyûtî, Celâleddin es-. *Tenvîru'l-halek fî rû'yeti'n-nebî ve'l-melek*. Tahkik Muhammed Zeynihum Muhammed Azib. Kâhire: Dâru'l-Emîn, 1993.
- Süyûtî, Celâleddin es-. *eş-Şerefü'l-Muhattem fîmâ Mennellahu bihî alâ Veliyyihi es-Seyyid Ahmed er-Rifâî Radyallahu Anhu min Takbîli Yedi'n-Nebiyi Sallallahu Aleyhi ve's-Sellem*. Neşreden Dâru Burhân. 2018.
- Süyûtî, Celâleddin es-. *Te'yîdü'l-Hakîkati'l-Aliyye ve Teşyîdü't-Tarîki'ş-Şâzeliyye*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1971.
- Süyûtî, Celâleddin es-. *el-Hâvî li'l-fetâvâ*. Cilt I-II. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2000.
- Şa'rânî, Abdulvehhab eş-. *Kitabu'l-mîzan*. Tahkik Abdurrahman Umeyra. Cilt I-II. Beyrut: Alîmu'l-Kütüb, 1989.
- Şucâî, Muhammed. *Makalat*. Ter. Ahmet Çelik. Cilt I-II. İstanbul: İnsan Yayınları, 2011.
- Tek, Abdurrezzak. *Tasavvufî Mertebeler Hâce Abdullah el-Ensarî el-Herevî Örneği*. Bursa: Emin Yayınları, 2006.
- Uludağ, Süleyman. *Tasavvuf Kültüründe Keşif ve Keramet*. İstanbul: Sûfi Kitap, 2017.
- Uludağ, Süleyman. *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2005.
- Yıldırım, Ahmet. "Tasavvuf Ehlinin Hadîs Rivâyeti ve Rivâyet Usûlleri Açısından Tasavvuf Hadîs Münasebeti". *İslami Araştırmalar Dergisi*. 1-2-3/10 (1997): 110-123.
- Yıldırım, Birol. "Köstendilli Süleyman Şeyhî Efendi'nin Rüya Kavramı ve Rüya Yorumu Hakkındaki Görüşleri". *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 10/5 (2016): 26-62.

EXTENDED SUMMARY

YAKAZA INSIGHT IN IMAM SUYUTI'S SUFI BOOKLETS

Yakaza, which is a sufistic concept, reflects the experience in the form of a spiritual state. It is possible to summarize the yakaza as a sign and goodness of the love of God for His servant as awakening and self-indulgence from heedlessness and ignorance. Some Sufis have the opinion that what is seen in the state of the yakaza is accurate and clearer than what is visible. In Sufism, It is important to look at the property with understanding thanks to the alertness that Allah has given to his heart, as he understands that the heart is always in the presence of God due to the advanced stage of the state of worship. Therefore, clearing the heart and clearing the self with this view means removing the veil that prevents the unknown as a favor from Allah. Sufi, who takes his heart away from someone else than Allah, may be in favor of various miracles in case of yakaza.

Yakaza is also seen as the key to the unknown world, as it is the beginning of important states. This state, in which the heart becomes light, is mentioned as a science that Allah teaches his distinguished servants and cannot be denied. Some sufis states that when the door of the heart of the candidate knocks, an angel activates the secret, and upon this, the soul awakens from the heedless sleep and sees its natural features as a whole. Allah realizes the awakening of anyone who knows this secret by lightening his heart. Sufi's effort to wake up; It can provide some gains after self-denial and self-purification. According to some Sufis, the scholars who have God's divine knowledge in their hearts can concentrate on religious suggestions during the spiritual journey and can reach the dignities by going through the passing realm

with yakaza state. While still in this state, to meet the spirits of the prophets or some people, It is possible to exchange ideas. For example, when someone is awake, it is possible for a person to observe some great people or saints, such as the Prophet Muhammad. According to the Sufis, it is obvious that the “rational” methods are insufficient in reaching the information and truths obtained by the methods of Sufism. Therefore, it is impossible for the mind to understand the obsessions in the state of yakaza.

It is mentioned in the sources that there are some Sufis who claim that they saw the Prophet while he was awake, that they met him, and even received knowledge from him. The sufis who claim to have met with the Prophet in the event of an yakaza; It is stated that they discuss about issues such as getting hadith, confirming the hadith, preaching, guidance and warning. This vision and interview takes place in the passing realm according to some Sufi.

İmâm-ı Süyûtî sees the yakaza as one of the important and controversial issues of Sufism. He wrote the books of Tenvîrül-Halek fî Imkâni Rü'yetî'n-Nebî ve'l-Melek due to the fact that he had many questions about the incidence of the Prophet being seen in the state of the yakaza and he need to respond to those who went ahead in denial. According to Imâm-ı Süyûtî, the discourses of the Sufis to see the Prophet clearly in the state of the yakaza are seen as an incontrovertible blessing. Either the person who denies this situation does not believe blessings of the saint, or he denies the blessing. Süyûtî narrates that many scholars and sufis talk to the Prophet in the state of the yakaza, ask for hadith, and confirm the hadith. According to him, the reason why these situations are possible is that the Prophet was able to see the

earth from the sky after he died as he saw Mosesin Miraj while he was alive. Therefore, it is not impossible for the friends of God to see the Prophet. These views are in line with the general-valid understanding previously presented, but sometimes also include specific evaluations. One of these evaluations is the claim that the meeting took place in the grave realm.

In the light of this information, it is stated that the Prophet met with some Sufis in a state of yakaza in a way that the nature of which is unknown to us but the living can comprehend. This situation, which is regarded as a blessing as a result of the removal of the unknown curtain from the eyes of those who are in the heart's clearing and self's clearing, is not known in which one of the realms of grave or passing. However, it is possible to say that the opinion that it is possible for the Prophet to see with his soul and his body in her original condition and that this happened in the state of a yakaza generally exists.

